

Dijital Aktivizm ve Toplumsal Cinsiyet Odağındaki Araştırmaların Bibliyometrik Analizi: Mevcut Eğilimler ve Gelecek Yönelimler

Bibliometric Analysis of Research Focused on Digital Activism and Gender: Current Trends and Future Directions

Fatma Yardibi* Gülten Adalı**

Öne Çıkanlar

- Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve dijital aktivizmin bağdaşan yönleri ortaya konulmuştur.
- Toplumsal cinsiyet ve dijital aktivizm alanı otuz yıllık bir tarihsel gelişim süreci gösterse de son on yılda katlanarak büyümektedir.
- Dijital aktivizmin toplumsal cinsiyet çalışmalarına yeni bir soluk getirdiği düşünülmektedir.
- Araştırma sonuçları, konu bağlamında en çok yayın yapan ülkeleri, en üretken yazarları, atıf patlamalarını, öne çıkan anahtar kavramları vermesi açısından alanın genel bir portresini çizmiştir.
- Analiz sonuçları gelecek yönelimlerde her iki alanın kesişimindeki çalışmaların artarak devam edeceğini göstermektedir.

Öz: Kavram olarak dijital aktivizm, toplumsal hareketlere dahil olan bireylerin ve bu hareketlerin katılımcılarının, otorite konumundaki kurum/kişilere karşı taleplerini ifade etmek için dijital medyayı kullandıkları kamusal bir faaliyet olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ortaya çıkan eğilimleri ve gelişmeleri belirlemek için performans analizi ve görselleştirme teknikleri kullanılarak 475 çalışmanın bibliyometrik analizi yapılmıştır. Yazarlar, ülkeler, referanslar ve anahtar kelimelerin sınıflandırmaları, kümeleri ve atıf patlamalarını belirlemek için CiteSpace ve VOSviewer programları birlikte kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı, araştırma alanını şekillendiren temel temaları, iş birliklerini ve eğilimleri belirleme hedefi ile dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet hakkındaki mevcut literatürün kapsamlı bir analizini sağlayarak eğilimleri ortaya koymak ve gelecek yönelimlere dair ön görülerde bulunmaktır. Alanda en çok yayının üretildiği ülkeler sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada olarak belirlenmiştir. Alanda öne çıkan dergiler ise *Feminist Media Studies*, *Women's Studies International Forum* ve *Feminist Theory* olarak bulunmuştur. Alanda en üretken yazarlar, Fernandez Romero, Nunez Puente ve Bartlett iken; en çok atıf alan çalışmaların yazarları ise; Baer (2016), Clark (2016) ve Mendes (2018) olmuştur. En çok kullanılan kelimeler ise “feminizm”, “sosyal medya” “feminist aktivizm”, “dijital aktivizm”, “aktivizm” ve “toplumsal cinsiyet” olarak öne çıkmıştır. Belge ortak atıf analizleri sonucunda dijital feminist aktivizm, sosyal medya aktivizmi ve ırkçılık karşıtı çalışmalar temel kümeler olarak bulgulanmıştır. Yapılan analizler

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, fatmayardibi@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8852-2708.

** Sorumlu Yazar. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Reklamcılık Bölümü, gultenadali@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7068-4482.

sonucunda dijital aktivizmin toplumsal cinsiyet çalışmalarına yeni bir soluk getirdiği ve gelecekte de bu yöndeki çalışmaların artarak devam edeceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital aktivizm, Toplumsal cinsiyet, Bibliyometrik analiz, Sosyal medya, Yeni medya.

Highlights:

- The complementarities between gender studies and digital activism have been revealed. Although the field of gender and digital activism has a thirty-year history of development, it has grown exponentially in the last decade.
- Digital activism is thought to breathe new life into gender studies.
- The results of the research provide a general portrait of the area in terms of the most publishing countries, the most prolific authors, citation bursts, and prominent key concepts.
- The results of the analysis show that studies at the intersection of both fields will continue to increase in future directions.

Abstract: The concept of digital activism is a public activity in which individuals who will carry out social movements and participants who will support these actions use digital media effectively to voice their demands against those in power. This study aims to explore the relationship between digital activism and gender. A bibliometric analysis of 475 studies was employed using performance analysis and visualization techniques to identify emerging trends and developments. CiteSpace and VOSviewer programs were used together to identify classifications, clusters and citation bursts of authors, countries, references and keywords. The objective of this study is to ensure a comprehensive analysis of the existing literature on digital activism and gender with the aim of identifying the key themes, collaborations and trends shaping the research field, revealing trends and providing insights into future directions. The USA is the country with the highest number of publications in this field, followed by the United Kingdom and Canada. The prominent journals in the field are Feminist Media Studies, Women's Studies International Forum and Feminist Theory. The most prolific authors in the field were Fernandez Romero, Nunez Puente and Bartlett. The most commonly used words were “feminism”, “social media”, “feminist activism”, “digital activism”, “activism” and “gender”. As a result of the document co-citation analysis, digital feminist activism, social media activism and anti-racist studies were found to be the main clusters. As a result of the analysis, it is thought that digital activism has brought a breath of fresh air to gender studies and that studies in this direction will continue to increase in the future.

Keywords: Digital activism, Gender, Bibliometric analysis, Social media, New media.

Summary

This study aims to reveal how gender research is shaped by digital activism. The objective is to present a comprehensive overview of the relationship between gender and digital activism using bibliometric methodology, highlighting current trends as well as key concepts for future research. Over the past 30 years, digital activism and gender research has been studied by 733

different authors from 53 different countries. Within the scope of this study, 475 academic studies specifically identified in the category of women's studies and communication were analyzed.

On 475 research papers, bibliometric methods were used in combination with performance analysis and science mapping techniques to provide valuable information on publication trends and their relevance to various topics. CiteSpace and VOSviewer were used to visualize the network and conduct in-depth bibliometric methods on publications, references, authors, countries, and key topics. The results demonstrate that the corpus of literature on the nexus of gender and digital activism has expanded exponentially over the past decade.

While the most prolific authors in the field are Fernandez Romero, Nunez Puente and Bartlett, it is noteworthy that the three most prolific authors in the context of gender and digital activism are women. The authors of the most cited studies were Baer (2016), Clark (2016), and Mendes (2018). The most commonly used words were “feminism”, “social media”, “feminist activism”, “digital activism”, “activism” and “gender”. As a result of document co-citation analysis, digital feminist activism, social media activism and anti-racist studies were found to be the main clusters.

The United States (152), the United Kingdom (67), and Canada (37) are the countries with the most publications in this field. The United States is the leading country in the field of digital activism and gender issues. While 148 different journals are published in this field, Feminist Media Studies, Women's Studies International Forum and Feminist Theory stand out as the journals with the highest number of publications. As a result of the analysis, it is thought that digital activism has brought a breath of fresh air to gender studies and that studies in this direction will continue to increase in the future.

Giriş

İletişim teknolojileriyle birlikte gelişen internetin özellikleri dijital aktivizmin yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Göreceli özgürlükler ve bilginin geniş coğrafi alanlara hızla yayılma kapasitesi de dahil olmak üzere bu özellikler, dijital aktivizmin bireylerin günlük yaşamlarına sorunsuz bir şekilde entegre edilmesini sağlamıştır (Yeygel, 2017: 761). Dijital aktivizm terimi, gelişen iletişim teknolojilerini kullanarak konular veya olaylar hakkındaki görüş, düşünce, tepki veya desteklerini dile getiren ve bunları dijital medya aracılığıyla hayata geçiren bireylerin faaliyetlerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Kiraz & Kestel, 2017: 146). Dijital platformlar aktivistler tarafından genellikle iletişim ve belirli konulara ilişkin eylem veya gösterilerin koordinasyonu amacıyla kullanılmaktadır. Çok sayıda aktivist örgüt, kolektif seslerini yükseltmek için yeni iletişim teknolojilerini kullanmaktadır (Considine, 2009). Dijital aktivizm,

kadın hakları¹, çocuk hakları, hayvan ve çevre hakları gibi çeşitli sosyo-kültürel, siyasal ve toplumsal konular hakkındaki destek, tepki, şikayet ve öfke gibi duygu ve düşüncelerin online bir şekilde eyleme dökümüdür. Aslında bir diğer ifadeyle yeni medya ile birlikte gelişen dijital aktivizm, genel itibarıyla hegemonyaya bu araştırma özelinde ise toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı durabilmek için güçlü bir alternatif haline gelebilir mi? Bu çalışmada bu sorudan hareketle yola çıkılmış; toplumsal cinsiyet ve dijital aktivizmin dirsek teması keşfedilmeye çalışılmıştır. Uluslararası literatürde toplumsal cinsiyet ve dijital aktivizm olgularının bağlamının saptanması, özellikle kadın çalışmaları ve iletişim disiplinleri ekseninde alandaki büyük resmin ortaya konması bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır.

Dijital teknolojiler sayesinde bilgiye erişimin, paylaşımın çok daha hızlı ve neredeyse maliyetsiz olması bireylerin sağlıklı yaşam, doğa, insan hakları, hayvan hakları, çocuk hakları, kadın hakları, işçi hakları, cinsel tercihler, eğitim hakkı gibi geniş bir yelpazede farkındalık geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Sözü edilen olaylara tepkisiz kalmak, sosyal medya paylaşımları göz önüne alındığında neredeyse imkânsız bir hal almaktadır (Önder, 2016: 31). Sosyal medya zaman ve mekân kısıtlamaları olmadan iş birliği ve birlikte hareket etmeyi kolaylaştırdığı ve içerik oluşturmada ve yaymada kullanıcı merkezli, hızlı bir yapı kurduğu için dijital aktivizm denildiğinde ilk olarak akla gelmektedir (Schultz, 2008: 5). Bir amaç etrafında sistemli olarak iş birliği kurarak, birlikte hareket etmek ilkesi dijital aktivizmin temelidir; ancak sosyal medyanın en belirgin özelliği kullanıcı merkezli bir açık kaynak yapısı bağlamında gerçekleşebildiğinden bu iki kavram zaman zaman birbirinin yerine kullanılmakta ve karıştırılmaktadır (Yeygel, 2017: 770).

Dijital aktivizm kavramı, bireyler tarafından başlatılan ve sosyal medyada örgütlenen toplumsal hareketlerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde dikkat çekmesiyle daha önemli hale gelmiştir (Çil, 2021: 112). 2008 Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimlerinde Barack Obama, siyasi kampanyalarında sosyal medya aktivizmini stratejik bir şekilde kullanarak önemli sayıda oy topladı. Çin hükümetinin Google'ı yasaklamasına tepki olarak ortaya çıkan siber çatışma da dijital aktivizm ortamının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Buna ek olarak, dijital

¹ Kiraz ve Kestel tarafından yapılan Türkiye'de dijital aktivizm üzerine yapılan bir araştırma, sosyal değişim için önemli bir dijital platform olan Change.org'da başlatılan kampanyaların %44,6'sının kadına yönelik şiddete odaklandığını ortaya koymuştur. Şiddet temalı kampanyaların içeriğini cinayet, cinsel istismar, hakaret, tehdit ve fiziksel şiddete yapılan atıflar oluşturmuştur. Kadına yönelik şiddet temasını takiben, kadınların sosyal ve yasal haklarında iyileştirme ve değişiklik talep eden kampanya istekleri ikinci en büyük kategoriyi (%33,5) oluşturmuştur (2017: 154). Bu veriler aslında dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet meselelerinin ne kadar iç içe ve ilişkili olduğunu da gösterir niteliktedir. Araştırmanın tam da bu sebeple literatürde önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

medyada aktif ekolojik hareketlerin yükselişi de bu yeni ortaya çıkan aktivizm biçimine bağlanabilir. Dahası, “Wall Street’i İşgal Et”, “Arap Baharı”, “Mahsa Amini” eylemlerinde sosyal medya iletişim ağlarının birçoğu kullanılmış, bu sayede örgütlenmeler hızlı bir şekilde gerçekleşmiş ve eylemcileri örgütlemeye başarı sağlanmıştır. Eylemciler tüm dünyada seslerini duyurmayı başarmış ve eylemlerine gönüllü olarak bireylerin katılmalarını sağlamıştır. Dijital aktivizmin yönetim, inanç, ekonomik düzey ve kültür açısından çeşitlilik gösteren bu farklı toplumlarda ortaya çıkması, kavramın evrenselliğini de göstermektedir (Tuna & Türkölmez, 2023: 231). Dijital aktivizm ile siyasi otoriteler değişime uğramış ve rejimler yıkılmıştır. Halk hareketleri sonucunda Mısır Cumhurbaşkanı olan Hüsnü Mübarek istifa etmiş, Tunus’ta hükümet değişmiş, Libya’daki iç savaşlar sonucunda rejimi yıkılmıştır (Yüksel, 2013).

Dijital aktivizm kavramı “yeni medya / sosyal medya aktivizmi”, “online aktivizm”, “e-aktivizm”, “internet aktivizmi”, “çevrimiçi aktivizm”, “e-savunma” ve “web aktivizmi” (Yaygel, 2017; Öke, 2018; Tani, 2018; Tani ve Taşkiran, 2019; Garip, 2022) gibi değişik adlandırmalarla literatürde yer alıyor olsa da; bu çalışmada uluslararası literatürde de kullanım sıklığından dolayı “dijital aktivizm” kavramı tercih edilmiştir. Dijital aktivizm ile ilgili birçok tanımlama bulunmaktadır.

Aktivizm, en yalın ifadeyle bireylerin ve toplumların daha güzel ve daha iyi bir dünya ümidinden beslenen eylemciliğini ifade ederken; ‘Dijital aktivizm’ ise, birey ya da örgütlerin arzuladıkları toplumsal değişimi yaratmak amacıyla dijital ortamda gerçekleştirdikleri etkinlikleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Geniş kitlelere kolaylıkla ve hızla ulaşması, çok sesliliğe zemin sağlaması, farklı şekil ve yöntemlerle gerçekleştirilebilmesi, sosyal medya kanallarında çapraz paylaşılabilmesi dijital aktivizmin her geçen gün daha da yaygınlık kazanmasını sağlayan başlıca nedenlerdir (Gürel&Nazlı; 2019). Dijital aktivizm aktivistlerin seçtikleri yöntem ve hedeflerine göre çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bunlar; slaktivizm/kliktivizm, taraf olma/farkındalık aktivizmi, hacktivizm ve vatandaş gazeteciliği olarak sıralanabilir (Köse, 2020: 1263).

Bir başka tanıma göre, sivil toplumların siyasi katılımı sağlamak amacıyla dijital ağlar üzerinden yürüttüğü toplumsal hareketler dijital aktivizm olarak adlandırılmaktadır (Karatzogianni, 2015: 1). Dijital iletişim teknolojilerine uyum sağlayan her bireyin diğer bir ifadeyle -tekno-bireylerin- gerçekleştirdikleri yeni toplumsal hareketlerin tamamı dijital aktivizm olarak tanımlanabilir (Işık, 2021: 114).

Garip, konuya ilişkin kuramsal çalışmasında dijital aktivizm ve sosyal medya aktivizmi kavramlarının birbirine karıştırıldığı ve her iki kavramında benzer özellikleri taşımasına rağmen eş anlamlı kavramlar olarak kullanılamayacağını belirtmiştir (2022). Literatürde de son yıllarda

sosyal medya platformlarındaki aktivizm hareketlerini ele alan çalışmalarda sosyal medya aktivizm kavramının kullanılmasının (Chon ve Park, 2019; Gretzel, 2017; Langfield, 2017; Cortés-Ramos ve diğ., 2021; Rani, 2019; Westergaard, 2016) dikkat çekici olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, kapsamlı ve kendine has niteliği göz önüne alındığında, “dijital aktivizm” terimi, dijital ağ altyapısını kullanan tüm aktivizm örnekleri için en uygun tanımlama olmaya devam etmektedir. (Shah vd., 2013: 296).

Literatür incelendiğinde yeni dönemin aktivizm anlayışı olarak da adlandırılan dijital aktivizmin gelişmekte olan bir kavram ve uygulama alanı olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet ekseninde yapılan hak arayışlarının sosyal ağların feminist aktivizm için ayrıcalıklı bir platform işlevi gördüğü ve tarafların kamusal taleplerde bulunarak belirli şiddet düzeylerini kınamak için bu alandan yararlandığı söylenebilir. Bu nedenle dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet kavramlarının birlikte ele alınması kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylesi geniş ve multidisipliner iki kavramı incelemek için ise bibliyometrik analiz yönteminden yararlanılmıştır.

Bibliyometrik analiz, akademik iletişim ve araştırma eğilimlerinin incelenmesinde giderek daha değerli bir araç haline gelmiştir. Bu teknik, akademik yayınların çeşitli yönlerinin nicel değerlendirmesini içerir ve araştırmacıların üretkenlik, iş birliği kalıpları, araştırma konuları ve belirli bir çalışma alanının etkisi hakkında fikir edinmelerini sağlar. (Silva ve diğerleri, 2019). Bu yöntem, belirli bir alandaki araştırma başarılarının, konu gelişiminin ve araştırma eğilimlerinin dağılımını belirlemek için kapsamlı bir şekilde istatistiksel, matematiksel ve diğer teknikleri kullanır (Chen, 2017). Bu çalışmada üç araştırma sorusu ele alınmıştır. Araştırma Soruları: 1. Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet üzerine yayınların büyüme eğilimi ve temel özellikleri nelerdir? 2. En sık kullanılan anahtar kelimeler nelerdir ve ilişkili araştırma sıcak konuları nelerdir? 3. Ortak belge atıfları arasındaki etkileşimler ve ilgili kümeler nelerdir? Bu soruların cevaplar kapsamlı bir şekilde yürütülen bibliyometrik analiz yöntemleri ile incelenerek disiplinin gelişiminin anlaşılmasına, bilginin artırılmasına ve gelecekteki araştırma yönlerinin önerilmesine katkıda bulunacaktır (Donthu ve diğerleri, 2021). Bu bibliyometrik çalışmanın amacı, bu araştırma alanını şekillendiren temel temaları, iş birliklerini ve eğilimleri belirleme hedefi ile dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet hakkındaki mevcut literatürün kapsamlı bir analizini sağlamaktır.

Yöntem

Hızla artan akademik literatürün analizi ve incelenmesi boşlukları ve eğilimleri belirlemek için daha zor hale gelmekte ve bu nedenle daha nesnel ve tarafsız bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Yayın hacmindeki artış, büyük verilerle çalışmaya izin veren nicel yöntemlere olan

ihtiyacı yaratmış ve bu nedenle bu ihtiyacı karşılamak için gelişmiş yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Bibliyometrik yöntemler hem yayınların hem de yayınların referanslarının incelenmesine izin veren nicel yöntemlerdir (Yardibi ve Hoştut, 2024). Bu nedenle, bibliyometrik analize olan ilginin son zamanlarda artması geçici bir heves değil, alandaki eğilimleri ve geleceğe dair yönelimleri ortaya koyabilmek için bir zorunluluktur. İyi yürütülen bir bibliyometrik çalışma, alana içgörü sağlama ve eğilimleri ve boşlukları tespit etme yeteneği nedeniyle değerli bir çalışmadır (Adalı ve diğerleri, 2024). Bu çalışmada dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet üzerine geniş bir literatür koleksiyonunu analiz etmek ve görselleştirmek için bibliyometrik analizi ile betimleyici istatistikler birlikte kullanılmıştır. Bibliyometri, araştırmacıların önyargı veya hatalarının en aza indirilmesi için nesnel, nicel, teknoloji destekli inceleme tekniklerine dayanmaktadır (Kumar vd., 2022). Pritchard (1969) tarafından tanıtilen bibliyometrik analiz teknikleri genel olarak literatürde (1) performans analizi ve (2) bilim haritalaması olarak kategorize edilir. Performans analizi, araştırma bileşenlerinin katkılarını tanımlamak için, bilim haritalama ise araştırma bileşenleri arasındaki ilişkileri analiz etmek için kullanılır (Donthu vd., 2021).

Analizler için kullanılan yazılım sürümleri CiteSpace (6.3.R3) Advanced ve VOSviewer sürüm 1.6.19'dur. Betimleyici istatistikler Excel ve SPSS kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Belirli araştırma alanlarının veya bölgelerinin yapısı ve dinamikleri hakkında fikir edinmek için hem yayınların içeriği hem de atıf ağları analiz edilmiştir. Bilim haritalarında görseller düğümlerden ve bağlantılardan oluşmaktadır. Haritalarda düğümler, yazarlar, dergiler, referanslar ve anahtar kelimeler gibi analitik varlıkları temsil etmek için kullanılır. Bir düğümün boyutu, bir ögenin toplam birlikte bulunma sıklığını yansıtır. Düğüm kalınlığı ve halka rengi, o öge için birlikte bulunma zaman dilimlerini gösterir (Chen, 2017). Ağların yapısal sağlamlığını değerlendirmek amacıyla analizde, ağın daha küçük bileşenlere ne ölçüde ayrıştırılabildiğini ölçen modülerlik Q endeksi, ağ içerisinde oluşan kümelerin kalitesini ve homojenliğini değerlendiren ortalama silüet puanı ve düğümlerin ağ içerisindeki diğer düğümlerle etkili bir şekilde bağlantı kurma yeteneğini değerlendiren merkezilik değerleri kullanılmıştır (Chen ve Song, 2019).

Çalışmanın verileri, önemli bir araştırma veri tabanı olan Web of Science (WoS)'dan 4 Aralık 2024 tarihinde indirilmiştir. WoS veri tabanının seçilmesinin temel gerekçesi, bilinen bir diğer veri tabanı olan Scopus'tan daha hassas bir şekilde kategorilendirme yapabilmesi ve böylece daha odaklı bir çalışma alanı sunmasıdır. Scopus veri tabanı kategori olarak sadece “*Sosyal Bilimler*” olarak ayırmış ve genellemiştir (bu kategori altında 1245 yayın tespit edilmiştir). Ancak WoS “*Kadın Çalışmaları*” ve “*İletişim*” kategorilerine ayırmış ve daha odaklı çalışma alanı

sunmuştur (her iki kategori altında 493 yayın tespit edilmiştir). Şekil 1’de çalışmanın akış şeması verilmiştir.

Şekil 1.

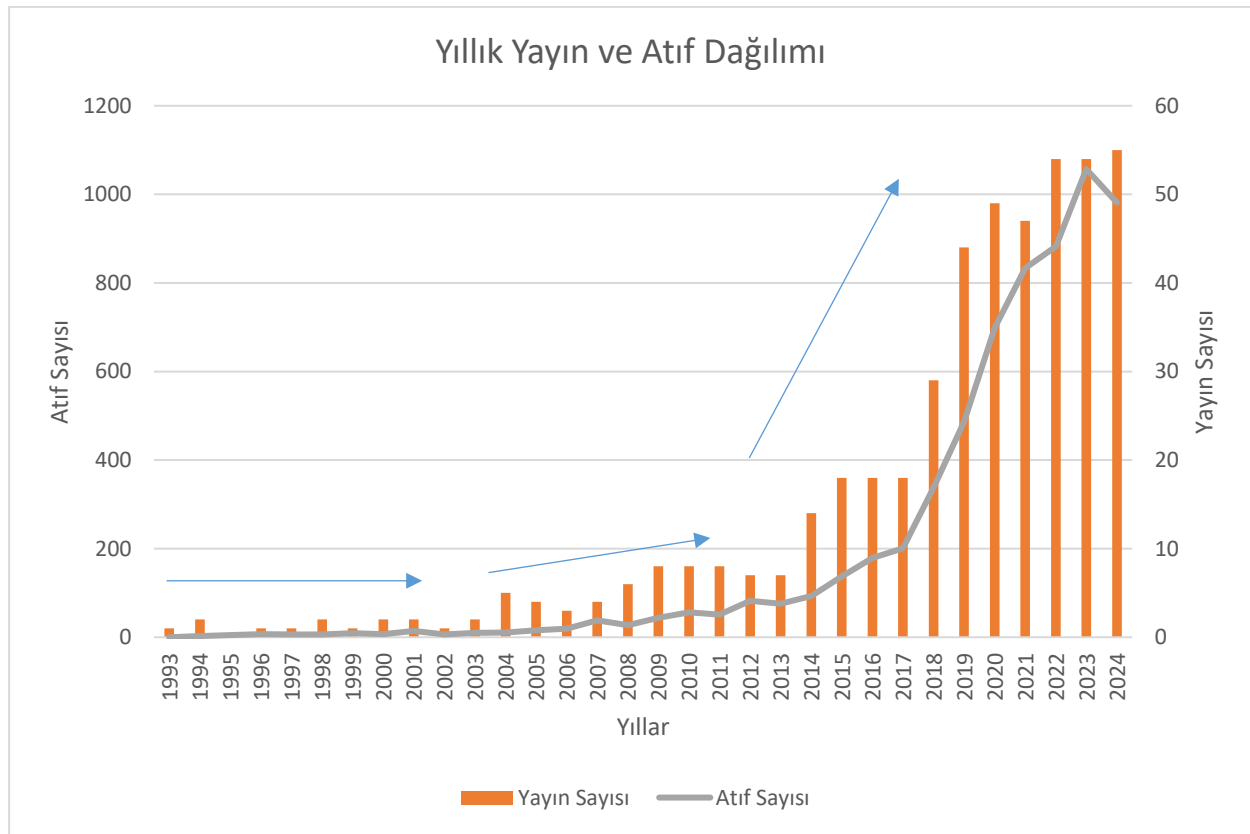
Dijital aktivizm araştırmalarında toplumsal cinsiyet odağını araştırma ve analiz etmek için iş akış şeması.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde alanın gelişim dönemleri, büyüme trendleri yıllık yayın ve atıf dağılımları ile sunulmaktadır. Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet çalışmalarında en üretken yazarlar ve en çok atıf alan yayınlar ile alanın genel tablosu ortaya konulmaktadır. Diğer yandan araştırma temel konularının belirlenmesini mümkün kılan ortak belge alıntı analizi ile alanda öne çıkan anahtar kelimeler ve odak noktaları sunulmaktadır.

Büyüme Trendi ve Temel Özellikleri

Yaklaşık 32 yılda 53 farklı ülkeden 733 farklı yazar tarafından dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet araştırmaları ile ilgili kadın çalışmaları ve iletişim kategorisinde 475 akademik çalışma, 148 farklı dergide yayınlanmıştır. Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırma literatürünün yıllara göre dağılımı Şekil 2’de verilmiştir. Seçim kriterlerine göre veri tabanında bu alanda görülen ilk yayın 1993 yılında Taylor ve Rupp tarafından yapılan “*Women's Culture and Lesbian Feminist Activism: A Reconsideration of Cultural Feminism*” başlıklı makaledir. 1993’ten 2003’e kadar olan 10 yıllık dönem alanın bebeklik dönemi diyebileceğimiz ilk yıllarıdır ve gelişimi durağan seyirdedir. Sonraki 10 yılda ise bu alandaki çalışmaların sayısı artmaya dolayısıyla alan gelişmeye başlamıştır. Sonraki 10 yılda ise alan teknolojinin gelişme hızına paralel katlanarak büyüme eğilimine geçmiştir ve hızla gelişmeye devam etmektedir. Bu büyüme trendi alanının gelişmeye devam edeceği yönündedir.

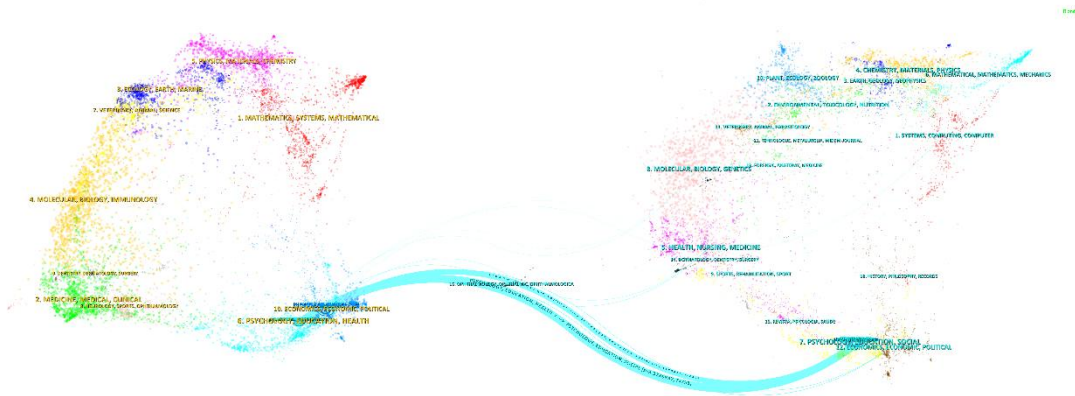

Şekil 2.

Dijital aktivizm araştırmalarında cinsiyet odaklı literatürün yıllara göre yayın ve atıf dağılımı.

Yayın sayısı ile atıf sayısı arasında anlamlı ve güçlü bir pozitif ilişki vardır (Pearson korelasyon katsayısı $r = 0.974$; $p=0,000$). Dijital aktivizm araştırmalarında cinsiyet odaklı literatürdeki yayınların ve atıfların sayısı arasındaki bu güçlü ilişki, akademik çalışmaların etkisini artırma potansiyelini göstermektedir. Ayrıca araştırmacıların ilgisini çeken konuların akademik

görünürlüğünün yayın sayısı ile birlikte arttığı söylenebilir. Yayınların yıllık ortalama büyüme hızı; %13,34 olarak hesaplanmış ve yıllık bazda yayın sayısında düzenli bir büyüme olduğu gözlenmiştir. İlk değer sıfır atıf verisi hariç tutulduğunda, atıfların yıllık ortalama büyüme oranı yaklaşık %20,54'tür. Atıf sayısındaki büyüme oranının yayın sayısındaki büyüme oranından daha yüksek olması, multidisipliner alanlardan, yani diğer alanlardan dijital aktivizm araştırmalarında cinsiyet odaklı çalışmalara yönelik akademik ilgiye işaret etmektedir. Bu ilginin hangi alanlardan geldiğini tespit etmek için disiplinler arası bilgi akışı analizi çift haritalama ile yapılmıştır (bakınız Şekil 3). Çift haritalama tekniği, dijital aktivizm araştırmalarında cinsiyet odaklı araştırmaları alanında disiplinler arası düzeyde dinamik ilerlemeyi, atıf yörüngelerini, bilgi akışlarını ve diğer bilgi alanlarındaki makalelerin dağılımını yansıtabilir (Guo ve diğerleri, 2022). Farklı dergiler arasındaki atıf ilişkilerini göstermek için kullanılır. Görselleştirme, solda atıf yapan dergiler ve sağda atıf yapılan dergiler olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır (Chen ve Leydesdorff, 2014).

Şekil 3.

Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet literatüründe araştırma dergilerinin çift grafikli üst üste bindirilmiş bilgi haritası (alıntı yapılan dergiler solda, alıntı yapılan dergiler sağda).

Psikoloji, eğitim ve sağlıktan psikoloji, eğitim ve sosyal bilimlere olan güçlü atıf akışı, bu alanlar arasındaki köklü ve sık iş birliklerini veya teorik örtüşmeleri vurgulamaktadır. Şekil 3 disiplinlerin birbiriyle bağlantılı doğasını, özellikle psikoloji ve sosyal bilimlerin çeşitli araştırma alanlarındaki etkisini göstermektedir. Yol 1 (atıf yapan dergi kümesi: Psikoloji, Eğitim, Sağlık → atıfta yapılan dergi kümesi: Psikoloji, Eğitim, Sosyal)'deki daha yüksek frekans ve z puanı (3,33) olgun ve iyi entegre edilmiş bir ilişkiye işaret ederken, Yol 2 (atıfta yapan dergi kümesi: Ekonomi, Ekonomi, Siyaset → atıfta yapılan dergi kümesi: Psikoloji, Eğitim, Sosyal) z puanı (1,86) gelişen ancak etkili bir disiplinler arası değişimi yansıtmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri (152 yayına katkı sağlamıştır), İngiltere (67 yayına katkı sağlamıştır) ve Kanada (37 yayına katkı sağlamıştır) bu alanda en çok yayın yapan ve iş birliği yapan ülkelerdir. Amerika Birleşik Devletleri dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet konularında en yoğun iş birliği yapan öncü konumdadır. Bu alanda *Feminist Media Studies*, *Women's Studies International Forum* ve *Feminist Theory* en çok yayın yapan dergilerdir.

Araştırma Temel Konularının Belirlenmesi Ortak Belge Alıntı Analizi

Ortak belge alıntı analizi (Document Co-citation Analysis: DCA) dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet ile ilişkili bilimsel çalışmalar arasındaki bağlantıları incelemek için gerçekleştirilmiştir. Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet araştırmalarında ilgili 475 yayın için 19608 referans tespit edilmiş ve yayın başına ortalama yaklaşık 41 referans hesaplanmıştır. CiteSpace'de bilimsel haritalama yoluyla 19608 referans için ortak belge atıf analizi gerçekleştirilmiş ve 1588 düğümden ve 5300 bağlantıdan oluşan bir görsel harita elde edilmiştir (bakınız Şekil 4). Belgelerin başlangıç zamanından günümüze zaman temsili mavi renkten bordoya değişen bir renk skalasında gösterilmektedir. Büyük düğümlerin ve yoğunluğunun genel olarak sıcak renklerde olması referansların da çoğunlukla yakın dönemlerde yapılan çalışmalar verildiğinin göstergesidir. Tablo 1'de çalışma döneminde belirlenen 475 çalışma tarafından en çok atıf alan on belge listelenmiştir.

Tablo 1.

En çok atıf yapılan referanslar

Frekans	Yazar/ Yıl	Başlık
48	Baer, 2018	“Redoing feminism: Digital activism, body politics, and neoliberalism”
33	Mendes vd., 2018	“# MeToo and the promise and pitfalls of challenging rape culture through digital feminist activism”
30	Clark, 2016	“Hope in a hashtag”: The discursive activism of# WhyIStayed”
20	Mendes, 2019	“Digital Feminist Activism: Girls and Women Fight Back Against Rape Culture”
19	Banet-W. Miltner, 2016	# MasculinitySoFragile: Culture, structure, and networked misogyny”
19	Papachariss, 2016	“Affective publics and structures of storytelling: Sentiment, events and mediality”
18	Keller vd., 2018	“Speaking 'unspeakable things': Documenting digital feminist responses to rape culture”
15	Boczkowski vd, 2018	“How young users deal with multiple platforms: The role of meaning-making in social media repertoires”
14	Jackson vd., 2020	“# HashtagActivism: Networks of race and gender justice”
14	Ahmed, 2017	“Living a Feminist Life”

En çok atıf yapılan eserler incelendiğinde feminist hareketlerin dijital aktivizmin olanaklarını kullanarak toplumsal cinsiyete ilişkin bir farkındalık yaratma amacı taşıdığı söylenebilir. Dijital platformların sunduğu olanaklar feminist dayanışma ve özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında farkındalık yaratma hususunda öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal medyanın hızlı ve değişken yapısı özellikle hashtag aktivizmi olarak da adlandırılan ve dünyada kısa sürede viral olan *#MeToo*, *#WhyIStayed* gibi kampanyalar kolektif hareketlere dönüşmeleri ile bir yandan umut vaad ederken diğer yandan sadece dijitalle sınırlı kalmaları açısından da bir çelişki barındırmaktadır. Yine de bu eserlerin dijital medya ve toplumsal cinsiyet noktasında disiplinler arası bir yaklaşım sunduğu ve bireyleri aktivizm noktasında yüreklendirdiği görüşü de kayda değer bir çıkarımdır. En çok atıf yapılan referansların 2016 yılından itibaren ortaya konmuş olması ve ilerleyen yıllara doğru yayılması alanın güncelliğini koruduğunu ve gelecekte yapılacak daha birçok çalışma için umut vaat ettiğini göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Atıf patlaması beklenenden daha kısa sürede atıf almış etkili çalışmaları temsil etmesi için kullanılmıştır. Şekil 4A'da kırmızı düğümler atıf patlamalarını temsil etmektedir. Kırmızı düğümlerin yoğunluğu, bu düğümlerin kısa sürede atıf aldığını gösterir. Bu durum, belirli belgelerin mevcut literatürde önemli bir konuma geldiğini ve ilgili alanlarında önemli bir etki yarattığını gösterir (Yardibi ve Demirci, 2024). Tablo 2'de daha ileri araştırmalara temel oluşturabilecek en güçlü atıf patlamaları listelenmiştir.

Tablo 2.

En Güçlü Atıf Patlamalarına Sahip İlk 13 Kaynak

Referansın Başlığı	Yıl	Güç	Başlangıç	Bitiş	1993 - 2024
#YesAllWomen as Feminist Meme Event.	2014	4.24	2016	2020	
#YesAllWomen: Intersectional Mobilization Against Sexual Assault is Radical (Again)	2014	3.76	2016	2020	
'Back To The Kitchen, Cunt': Speaking The Unspeakable About Online Misogyny.	2014	3.73	2017	2018	
Rape Culture and the Feminist Politics of Social Media	2014	4.47	2018	2020	
Speaking 'Unspeakable Things': Documenting Digital Feminist Responses To Rape Culture.	2018	4.42	2018	2022	
Redoing Feminism: Digital Activism, Body Politics, and Neoliberalism	2016	6.87	2019	2024	
"Hope in A Hashtag": The Discursive Activism of #WhyIStayed.	2016	6.45	2019	2024	
#MeToo and The Promise and Pitfalls Of Challenging Rape Culture Through Digital Feminist Activism	2018	6.15	2019	2024	
#MasculinitySoFragile: Culture, Structure, and Networked Misogyny.	2016	4.88	2019	2024	

Digital Defense: Black Feminists Resist Violence With Hashtag Activism.	2015	4.39	2019	2022	
Affective Publics and Structures Of Storytelling: Sentiment, Events and Mediality.	2016	5.78	2021	2024	
"I SEE YOU, I BELIEVE YOU, I STAND WITH YOU": #MeToo and the Performance Of Networked Feminist Visibility.	2021	4.67	2022	2024	
Communication Power (Kitap)	2013	4.03	2022	2024	

Atıf patlamalarının olduğu eserler kronolojik olarak incelendiğinde en eski çalışmaların 2014 yılına ait olduğu görülmektedir. Bu yönüyle atıf patlamaları tablosu da alanın son on yılda büyük bir sıçrama geçirdiğini destekleyen veriler sunmaktadır. Diğer yandan en çok atıf patlaması yaşayan ve halihazırda 2024 itibariyle devam eden yazarlar ise sırasıyla; Baer, H., Clark-Parsons, R., Mendes, K. vd., Banet-Weiser, S., & Miltner, K. M., Papacharissi, Z., Castells M. olmuştur. Bu yazarların ortak noktası çalışma başlıklarında da açıkça anlaşılacağı üzere hastagh aktivizmi/feminizmi üzerine araştırmalar yapıyor olmalarıdır. Hashtag feminizmi hakkındaki söylemlerin çoğu, hashtag'in aktivizm için etkili bir araç olup olmadığını araştırmaktadır. Yazarlar hashtag feminizminin, aktivistleri bir araya getirerek, kişisel olanı görünür kılarak politik hale getirdiği için değerli bir aktivizm türü olarak incelemektedir. Onlara göre, hashtag feminizmi ya da yeni medya mecraları aracılığıyla ortaya çıkan feminist aktivizm hashtag'leri, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadele etmek için dünya çapında güçlü bir taktik haline gelmiştir. Hastagh aktivizmi ile çevrimiçi kişisel ifadelerin çevrimiçi kolektif eyleme dönüşmesi yazarların ilgisini çekmektedir; görünen o ki ileriki çalışmalarda da bu alan ilgiyi üstüne toplamaya devam edecektir.

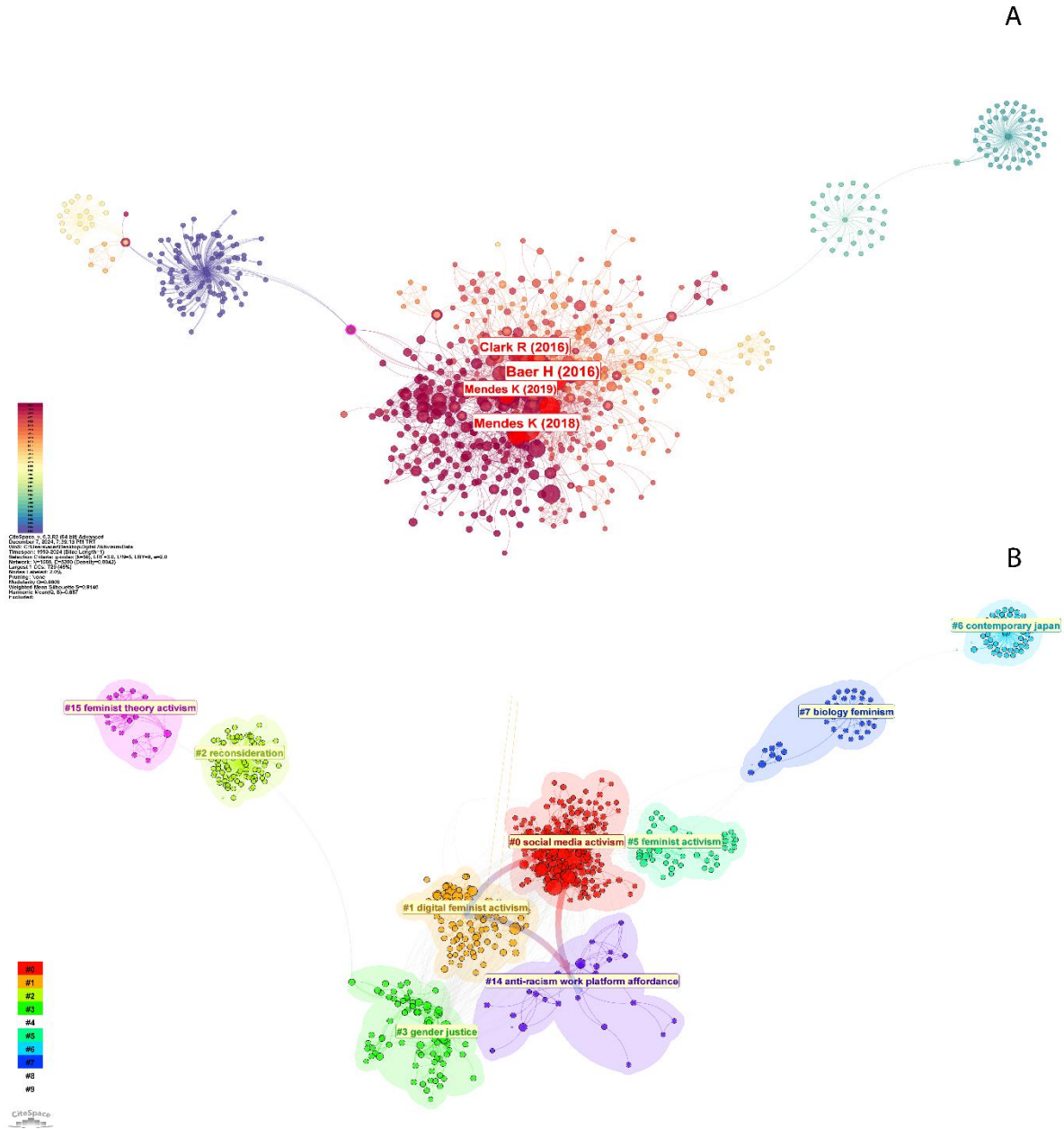
En çok atıf yapılan makalenin yazarı Baer (2018) çalışmasında, yenilenen feminist politikaları incelemektedir. Günümüzün dijital platformları ve aktivizm arayüzünden, dijital medyanın belirli bir kesimi etkilemedeki rolünün incelenmesi çağdaş feminist protestoların anlam kazanma yolları ve ulusötesi, ulusal ve yerel olarak incelenmiştir. Çalışmasının sonucunda Baer, dijital feminizmin güvencesizliğine dikkat çekmiş, hem neoliberalizmin baskıcı doğasını yansıtan hem de yeni öznellikler ve toplumsal oluşumlar için sunduğu olanaklara değinmiştir.

Mendes ve diğerleri (2018) araştırmalarında hashtag'lerin gerçekte ne yaptığını ve dijital platformların feminist politika için ne gibi olanaklar sağlayabileceğini sorgulamışlardır. Buldukları cevap çelişkilerle tanımlanan karmaşık bir tabloyu ortaya koymaktadır. Dijital teknolojilerin çevrimiçi nefretin dağıtımını kolay, kalıcı ve kötü niyetli hale getirdiği kabulünden hareket eden araştırmada kadınlar için ezici bir şekilde olumsuz ve zehirli bir alan olduğunu ileri sürmüştür (Jane, 2017; Shaw, 2014). Buna paralel olarak, çoğu katılımcı feminist görüşleri nedeniyle saldırıya uğramaktan endişe ve korku yaşasa da dijital feminizmin aynı anda hem

topluluk, bağlantı ve feminist görüşlere destek hem de tecavüz kültürünü ortaya çıkarmada dayanışma yaratmada son derece olumlu olarak deneyimlenebileceğini de ortaya koymuştur. Yaygın saldırı korkusuna ve trolleme deneyimlerine rağmen, katılımcılar bununla başa çıkmak için stratejiler buldukları da bir gerçektir. Ayrıca, çevrimiçi platformların birçok katılımcı tarafından feminist aktivizmde bulunmak için sokak, işyerleri, okullar ve aile ve arkadaşlar arasında çevrimdışı yerlere göre daha güvenli ve daha kolay alanlar olarak görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Clark (2016), araştırmasında hashtag aktivizmi sosyal değişim yaratabilir mi? Sorusuna cevap aramış, netice olarak evet ya da hayır tartışmasının dışında çok daha karmaşık bir hikayenin bir parçasını anlatabileceği sonucuna varmıştır. Aktivistlerin hashtag feminizminin olanaklarını ve eksikliklerini nasıl algıladıklarını ve her ikisini de dengelemek için hangi stratejileri kullandıklarını araştıran Clark, hashtag feminizminin hem özgürleştirici politika taktiği hem de çağdaş baskı sistemleri için önemli bir çıkış noktası olmaya devam ettiği kanaatini taşımaktadır. Feministlerin hashtag aktivizminin çelişkileri arasında nasıl yol aldıklarını anlamak önemlidir.

Kümeleme analizi, benzer verileri bir araya getirmek ve farklı verileri ayırt etmek için kullanılır ve araştırmacıların metin verilerini farklı kategorilere sınıflandırmasına ve makro temaları belirlemesine olanak tanır (Zhang vd., 2023). Ortak belge atıf ağı kümeleme analiz, belirli bir alanla yakından ilişkili araştırma temalarını vurgulamak için kullanılmıştır. Yayınlar, Log-olabilirlik oranı (Log-likelihood ratio-LLR) ile konu benzerliğine göre aynı kümeye gruplandırılmıştır (Chen vd.,2010). Kümelerin ortalama modülerlik Q endeksi 0,8609 olarak hesaplanırken, ortalama silüet değeri 0,9146 olarak hesaplanmıştır. Yapısal ölçüler, homojen kümelere bölünebilen güvenilir bir ağ oluşumunun göstergesidir. Küme bağımlılıkları, bilimsel çalışmalarda kümeler arasındaki karşılıklı ilişkileri ve ilişkili konular arasındaki etkileşimleri açıklar. Küme bağımlılıklarını yorumlamak, eğilimleri, etkileşimleri ve potansiyel bilimsel iş birliklerini ayırt etmek için önemli bir araçtır (Yardibi ve Hoştut, 2024). Şekil 4B küme bağımlılıklarını göstermektedir. Küme 0: *sosyal medya aktivizmi* (social media activism), küme 1: *dijital feminist aktivizm* (digital feminist activism) ve küme 14: *ırkçılık karşıtı çalışma platformu sağlayıcılığı* (anti-racism work platform affordance) birbirleri ile sıkı iş birliğinde olan bağımlı kümelerdir. Bu kümeler arasındaki bağımlılık ilişkileri, sosyal medya ve aktivizm alanında dinamik ve birbiriyle bağlantılı bir söylem olduğunu göstermektedir.

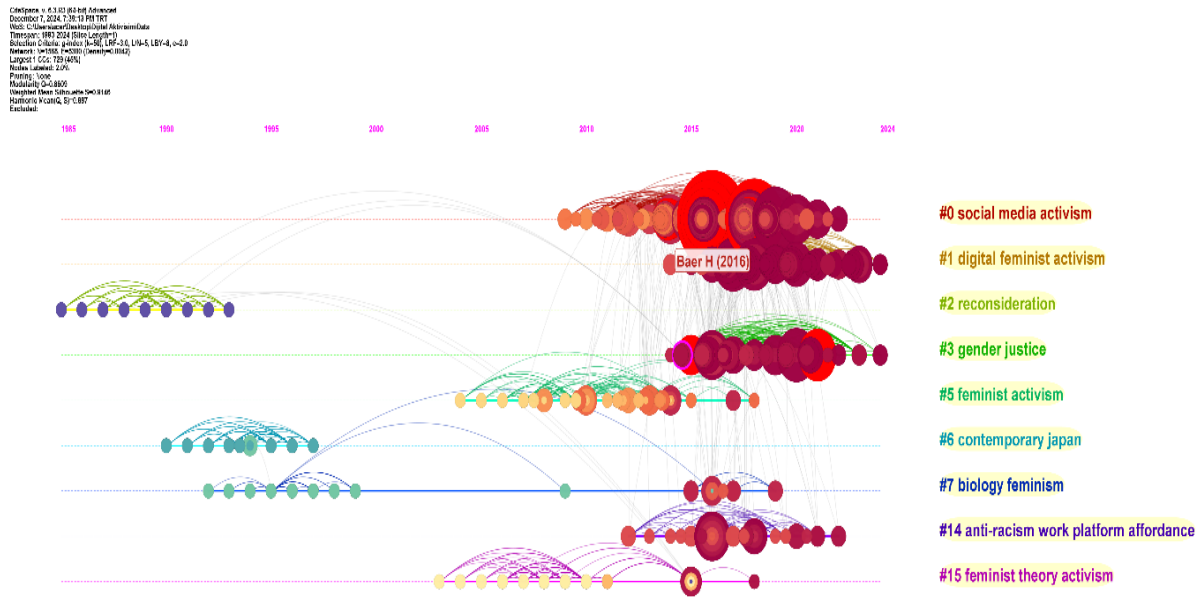

Şekil 4.

Belge ortak atıf analizi ağ haritası (A) Belge ortak atıf analizi aracılığıyla oluşturulan kümelerinin bağımlılık haritası (B)

Belge ortak analizi küme bağımlılıkları *dijital feminist aktivizmin* hem *sosyal medya aktivizmi* hem de *ırkçılık karşıtı çalışma platformu sağlayıcılığını* etkileyen ve bilgilendiren merkezi bir görev gördüğünü ve bu bağlamlarda kullanılan stratejileri, anlatıları ve teorik çerçeveleri şekillendirmedeki temel rolünü vurgulamaktadır. Bu da *dijital feminist aktivizmin*, özellikle platformların savunuculuk için nasıl kullanılabileceğini anlamada, sosyal medya tabanlı aktivizm ve ırkçılık karşıtı çabalarda daha geniş tartışmaları ve metodolojileri yönlendiren önemli bir alan olduğunu göstermektedir. Bu birbirine bağlılık, toplumsal değişim için dijital platformların potansiyelini anlamak ve değerlendirmek için feminist ve ırkçılık karşıtı bakış

açıların çok önemli olduğu, aktivizm araştırmalarına yönelik iş birlikçi ve çok boyutlu bir yaklaşımın gerekliliğini vurgulamaktadır.

Şekil 5. ,

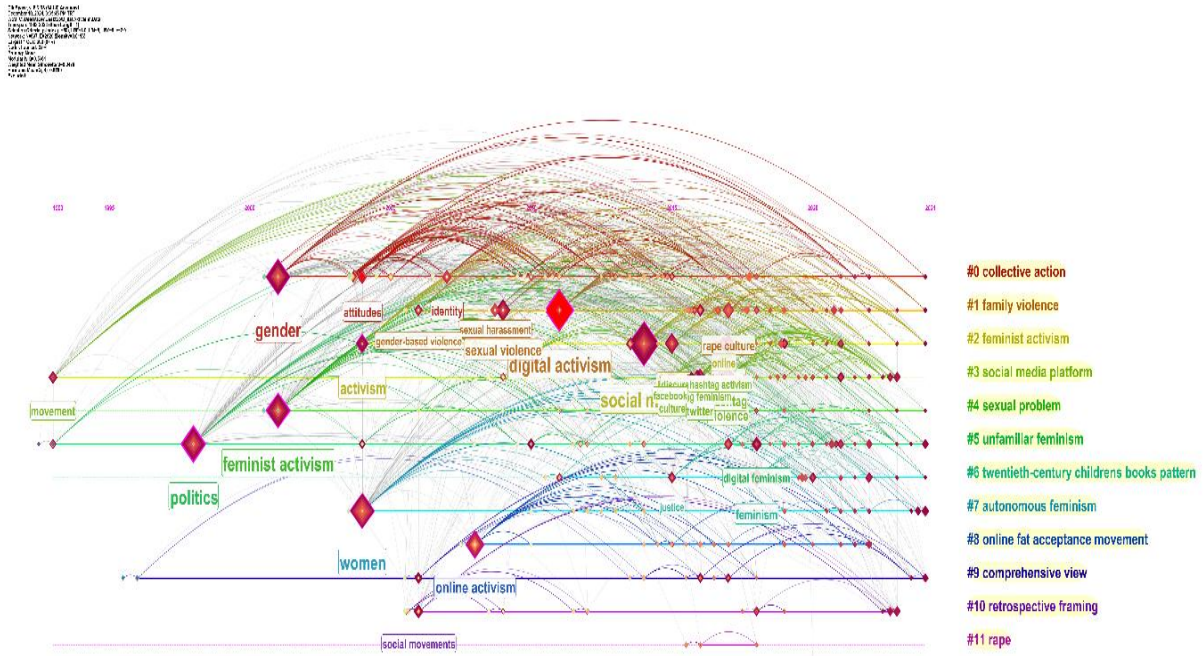
Belge ortak atıf analizi kümeleri zaman çizelgesi görselleştirmesi

Yapısal ölçümlere ek olarak, Şekil 5, kümenin zaman içindeki evrimine genel bir bakış sağlamak ve devam eden eğilimleri ortaya çıkarmak için zaman çizelgesi görselleştirilmiştir. Güncel referans kümeleri #0sosyal medya aktivizmi, #1dijital feminist aktivizm ve #3toplumsal cinsiyet adaleti/eşitliği olarak Şekil 5'te görülmektedir.

Anahtar Kelime Analizi ve Araştırma Odak Noktalarının Tespiti

Araştırma odak noktalarının belirlenmesi ve ardından ilgili araştırma konularının kümelenmesi, bibliyometrik analizin en önemli yönlerindendir. Belirli bir disiplin içindeki belirli araştırma noktalarını vurgulamak için yüksek frekanslı anahtar kelimelerin kullanılması hem araştırma noktalarını hem de diğer ilgili konuları belirlemenin etkili bir yöntemidir (Feng vd., 2022). Çalışmada, araştırma odak noktalarını, sınırlarını ve eğilimlerini belirlemek için eşzamanlılık (co-occurrence) analizi, atıf patlaması (burst detection) analizi ve zaman çizelgesi görselleştirmesi kullanılmıştır. Eş-zamanlılık analizi, makalelerde tartışılan kavramlar arasındaki ilişkileri belirlemek için en uygun yöntem olarak seçilmiştir. Bir makalede iki anahtar kelimenin eş zamanlı kullanılması iki kavram arasında bir ilişki olduğunu göstermekte ve bu kavramların sıklıkla birlikte tartışıldığını ve araştırma bağlamında muhtemelen ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Klarin, 2024). Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet araştırmalarında en yaygın temaları belirlemek için yazar anahtar kelime, eş zamanlılık analizi VOSviewer kullanılarak

patlaması (6,95) yapmıştır. Bu durum dijital aktivizm çalışmalarının toplumsal cinsiyet odağında güncel kalarak devam edeceğinin bir göstergesidir. Anahtar kelimelerin dinamik evrimi göstermek amacıyla kapsamlı bir analiz ve haritalama sürecine gerçekleştirilmiş ve sonuçlar bir zaman çizelgesi olarak Şekil 7’de sunulmuştur.

Şekil 7.

Anahtar kelime kümeleme zaman çizelgesi görselleştirmesi

Anahtar kelime kümeleme zaman çizelgesi incelendiğinde aktif kümelerin #0kolektif eylem, #1aile içi şiddet, #2feminist aktivizm, #4cinsel sorunlar, #5yabancı(alışılmadık) feminizm, #6yirminci yüzyılda çocuk kitaplarında desenler, #7özerk feminizm ve #9kapsamlı değerlendirme olarak bulunmuştur.

Küme analizleri sonucunda aktif kümeler kolektif eylem, aile içi şiddet, feminist aktivizm, cinsel sorunlar, yabancı (alışılmadık) feminizm, yirminci yüzyılda çocuk kitaplarında desenler, otonom (bağımsız) feminizm ve kapsamlı değerlendirme olarak bulunmuştur. Günümüz dijital dünyasında kolektif eylemler ve feminist aktivizm, özellikle dijital platformların sağladığı görünürlüğün artmasıyla toplumsal dönüşümü hızlandırarak sınırları aşan küresel hareketlere dönüşebilme kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla bu kümelerin dijital aktivizm çalışmalarında aktif çalışma alanları olması anlaşılabilir bir durumdur. Feminist bakış açısıyla aile içi şiddet ve cinsel taciz gibi kaygılar toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanlarında yeniden yorumlanabilmekte ve farkındalık yaratmada etkili olabilmektedir. Alışılmamış ve özerk feminizm gibi hareketler alışılmış söylemleri aşarak yeni söylem alanları yaratma ve marjinal grupların seslerini duyurmak için bir platform sağlama kapasitesinden dolayı güncelliğini koruyan bir diğer aktif çalışma

alanıdır. Erken yaşta cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiğini anlamada 20. yüzyıl çocuk kitabı örüntüsü önemli bir araçtır. Dijital aktivizm odağında toplumsal cinsiyet kavramını ele alan akademik çalışmaların bütünsel bakış açısıyla değerlendirilebilmesi, disiplinler arası iş birliğini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Sonuç

Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyete ilişkin yapılan analiz sonuçlarına göre yayınların onar yıllık üç döneme ayrıldığı söylenebilir. İlk on yıllık dönem, alanda ilk çalışmaların yapıldığı, adeta bu iki önemli kavramın birlikte kullanımının temellerinin atıldığı dönem olmuştur. İkinci dönemde ise çalışmalar istikrarlı biçimde artış göstermiş ve atıflar ile alan genişlemeye başlamıştır. Son on yıllık periyotta ise teknolojinin gelişme hızıyla doğru orantılı olarak katlanarak büyüme eğilimine geçtiği ve hızla gelişmeye devam ettiği görülmektedir. Bu büyüme trendi alanının gelişmeye devam edeceği yönünde güçlü bir işaret olarak yorumlanabilir.

Analiz sonuçlarına göre, incelenen yıllar arasında 53 farklı ülkeden 733 yazar konuya ilişkin yayınlar yapmasına karşın *Amerika Birleşik Devletleri* dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet konularında en yoğun iş birliği yapan ve öncü konumuyla alanı domine eden ülkedir. İlk ve öncü çalışmalara ev sahipliği yapan ülke alanın şekillenmesine de büyük oranda katkı sunmaktadır. ABD'yi takiben *İngiltere* ve *Kanada* bu alanda en çok yayın ve iş birliği yapan ülkeler olmuştur. Bu alanda "*Feminist Media Studies*", "*Women's Studies International Forum*" ve "*Feminist Theory*" en çok yayın yapan dergilerdir.

Her ne kadar toplumsal cinsiyet çalışmaları uzun yıllardır araştırmacıların odak noktası haline gelmiş olsa da dijital aktivizm bağlamında çalışmaların geçmişi oldukça kısadır. Çalışma alanı yeni olduğundan aktif yazarların da çok sayıda çalışmaya sahip olmaması anlaşılabilir. En üretken yazarlar olarak- Fernandez Romero, Nunez Puente ve Bartlett- kadın araştırmacıların öne çıkması toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da umut verici bir gelişme olarak yorumlanmaktadır.

En çok kullanılan anahtar kelimeler incelendiğinde feminist hareketlerin dijital aktivizmin olanaklarını kullanarak toplumsal cinsiyete ilişkin bir farkındalık yaratma amacı taşıdığı söylenebilir. Dijital platformların sunduğu olanaklar feminist dayanışma ve özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında farkındalık yaratma hususunda öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal medyanın hızlı ve değişken yapısı özellikle hashtag aktivizmi olarak da adlandırılan ve dünyada kısa sürede viral olan *#MeToo*, *#WhyIStayed* gibi kampanyalar kolektif hareketlere dönüşmeleri ile bir yandan umut vaad ederken diğer yandan sadece dijitalle sınırlı kalmaları açısından da bir çelişki barındırmaktadır. Yine de bu eserlerin dijital medya ve toplumsal cinsiyet noktasında

disiplinler arası bir yaklaşım sunduğu ve bireyleri aktivizm noktasında yüreklendirdiği görüşü de kayda değer bir çıkarımdır.

Dijital aktivizmin bir türü olan hastagh aktivizminin gelecek çalışmalarda sıklıkla konu olacağı düşünülmektedir. Bu sayede çevrimiçi kişisel ifadelerin çevrimiçi kolektif eyleme dönüşmesi tüm dünyada artarak devam edeceği ön görülmektedir. Bu anlamda kavramın toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlayacak biçimde kullanılması elzemdir.

Bibliyometrik araştırmaların doğası gereği, bibliyometrik verilerin araştırma metodolojisi başlı başına bir sınırlama teşkil etmektedir (Donthu vd., 2021). Bu çalışma da bazı kısıtlamaları bünyesinde barındırmaktadır. İlk olarak, sadece WoS veri tabanındaki İngilizce yayınlar taramaya dahil edilmiştir, odaklı çalışma alanı incelemesi için “*Kadın Çalışmaları*” ve “*İletişim*” kategorileri ile veriler sınırlı tutulmuştur. Dijital aktivizm ve toplumsal cinsiyet bağlamının farklı alanları kapsayan daha geniş bir inceleme gelecekteki çalışmalar için gerekli görülmektedir. Bu anlamda, araştırmacılar gelecekte, içgörülerini geliştirmek için bilimsel kategorileri genişleterek ya da daha fazla veri tabanı ekleyerek araştırma yapabilir. Dijital aktivizm ile oluşturulan içeriğin toplumsal cinsiyet farkındalığı ve eşitliğinde nasıl kazanımlar sağladığı, kolektif eylemlerin toplumsal cinsiyet tasvirlerinin şekillendirilmesinde oynadığı roller, gelecek araştırmaların başlıca konuları olabilir. Diğer yandan dijital aktivizmin toplumsal cinsiyet kalıplarını değişim ve dönüşüme uğratmadaki etkisi de spesifik olarak incelenebilir.

Kaynakça

- Adalı, G., Yardibi, F., Aydın, Ş., Güdekli, A., Aksoy, E., & Hoştut, S. (2024). Gender and Advertising: A 50-Year Bibliometric Analysis. *Journal of Advertising*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/00913367.2024.2343291>
- Baer, H. (2018). Redoing feminism: Digital activism, body politics, and neoliberalism. In *Digital Feminisms* (pp. 25-42). Routledge.
- Banet-Weiser, S., & Miltner, K. M. (2015). #MasculinitySoFragile: culture, structure, and networked misogyny. *Feminist Media Studies*, 16(1), 171–174. <https://doi.org/10.1080/14680777.2016.1120490>
- Castells, M. (2013). *Communication Power*. Oxford University Press, USA.
- Chen, C. (2017). Science Mapping: A Systematic Review of the Literature. *Journal of Data and Information Science*, 2(2), 1–40. <https://doi.org/10.1515/jdis-2017-0006>

- Chen, C., & Leydesdorff, L. (2014). Patterns of connections and movements in dual-map overlays: A new method of publication portfolio analysis. *Journal of the association for information science and technology*, 65(2), 334-351.
- Chen, C., & Song, M. (2019). Visualizing a field of research: A methodology of systematic scientometric reviews. *PLOS ONE*, 14(10), e0223994. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0223994>
- Chen, C., Ibekwe-SanJuan, F., & Hou, J. (2010). The structure and dynamics of cocitation clusters: A multiple-perspective cocitation analysis. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 61(7), 1386-1409.
- Chon, M-G., & Park, H. (2019). Social media activism in the digital age: Testing an integrative model of activism on contentious issues. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1077699019835896>
- Clark, R. (2016). “Hope in a hashtag”: The discursive activism of# WhyIStayed. *Feminist media studies*, 16(5), 788-804.
- Clark-Parsons, R. (2019). “I See You, I Believe You, I Stand With You”: #MeToo and the performance of networked feminist visibility. *Feminist Media Studies*, 21(3), 362–380. <https://doi.org/10.1080/14680777.2019.1628797>
- Considine, S. (2009). Homepage: Internet activism and women. *Field:journal*, 3 (1), 133-142.
- Cortés-Ramos, A., Torrecilla García, J.A., Landa-Blanco, M., Poleo Gutiérrez F.J., & Castilla Mesa, M.T. (2021). Activism and social media: Youth participation and communication. *Sustainability*, 13(10485), 2-13.
- Coşkun Tuna, P., & Türkölmez, O. (2023). Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 211-240. <https://doi.org/10.58658/kaypod.1314396>
- Çil, S. (2021). Dijital Aktivizm. Aslıhan Zinderen (Ed.). *Dijital Sosyoloji Çalışmaları*, 93- 121.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Feng, X., Wang, X., & Su, Y. (2022). An analysis of the current status of metaverse research based on bibliometrics. *Library Hi Tech*, 42(1), 284-308.

- Garip, S. (2022). Dijital Aktivizm ve Sosyal Medya Aktivizm Kavramlarını Ayırmak: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(14), 81-89.
- Gretzel, U. (2017). Social media activism in tourism. *Journal of Hospitality and Tourism*, 15(2), 1-14.
- Guo, Y., Geng, X., Chen, D., & Chen, Y. (2022). Sustainable Building Design Development Knowledge Map: A Visual Analysis Using CiteSpace. *Buildings*, 12(7), 969.
- Gürel, E., & Nazlı, A. (2019). Dijital Aktivizm: Change.org Kampanyaları Üzerine Bir Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 187-206. <https://doi.org/10.18037/ausbd.668642>
- Işık, T. (2021). Yeni medya ve dijital aktivizm. Rezal Koç (Ed.), *Dijital aktivizm ağ toplumunda imaj, kimlik, gözetim* (s.111-137). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Jackson, S. J., Bailey, M., & Welles, B. F. (2020). *# HashtagActivism: Networks of race and gender justice*. Mit Press.
- Jane, E. A. (2014). ‘Back to the kitchen, cunt’: speaking the unspeakable about online misogyny. *Continuum*, 28(4), 558–570. <https://doi.org/10.1080/10304312.2014.924479>
- Karatzogianni, A. (2015). *Firebrand waves of digital activism 1994-2014*. New York: Palgrave Macmillan.
- Keller, J., Mendes, K., & Ringrose, J. (2018). Speaking ‘unspeakable things’: Documenting digital feminist responses to rape culture. *Journal of gender studies*, 27(1), 22-36.
- Kiraz, S., & Kestel, S. (2017). Kadınların madun sorunsalı ve bir alternatif olarak yeni medyada dijital aktivizm: Change. org. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 53, 139-163. <https://doi.org/10.17064/iuifd.321654>
- Klarin, A. (2024). How to conduct a bibliometric content analysis: Guidelines and contributions of content co-occurrence or co-word literature reviews. *International Journal of Consumer Studies*, 48(2), e13031.
- Köse, G. (2020). Toplumsal Hareketlenmede Önemli Bir Durak: Sosyal Ağlarda Dijital Aktivizm ve Dinamiklerine İlişkin Y ve Z Kuşağının Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(22), 1255-1288.
- Kumar, S., Sahoo, S., Lim, W.M., & Dana, L.P. (2022). Religion as a Social Shaping Force in Entrepreneurship and Business: Insights from a Technology-Empowered Systematic Literature

- Review. *Technological Forecasting and Social Change*, 175, 121393. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121393>.
- Langfield, N. (2017). Social media activism is no joke. <https://www.queensjournal.ca/social-media-activism-is-no-joke/>
- Macchi Silva, V. V., Ribeiro, J. L. D., Alvarez, G. R., & Caregnato, S. E. (2019). Competence-based management research in the Web of Science and Scopus databases: Scientific production, collaboration, and impact. *Publications*, 7(4), 60.
- Mendes, K. (2019). *Digital Feminist Activism: Girls and Women Fight Back Against Rape Culture*. Oxford University Press.
- Mendes, K., Ringrose, J., & Keller, J. (2018). #MeToo and the promise and pitfalls of challenging rape culture through digital feminist activism. *European Journal of Women's Studies*, 25(2), 236-246. <https://doi.org/10.1177/1350506818765318>
- Önder, H. B. (2016). "Dijital Kültür ve Dijital Aktivizm Karşısında Stratejik Halkla İlişkilerin Değişen Durumu", *Orta Karadeniz İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), s. 29-35.
- Papacharissi, Z. (2015). Affective publics and structures of storytelling: sentiment, events and mediality. *Information, Communication & Society*, 19(3), 307–324. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1109697>
- Rani, M. (2019). Social media activism: Its impact on real life. https://www.researchgate.net/publication/331438569_social_media_activism_its_impact_on_real_life
- Rodino-Colocino, M. (2014). #YesAllWomen: Intersectional Mobilization Against Sexual Assault is Radical (Again). *Feminist Media Studies*, 14(6), 1113–1115. <https://doi.org/10.1080/14680777.2014.975475>
- Schultz, Dan (2008). "A DigiActive Introduction to Facebook Activism", http://www.digiactive.org/wp-content/uploads/digiactive_facebook_activism.pdf, p.1-15.
- Shah, V. et al. (2013). The Era of Digital Activism. *International Journal of Information Technology, Communications and Convergence*, 2(4), 295-307.
- Tani, E. (2019). Ağ Toplumunda Sokak Aktivizminden Dijital Aktivizme Geçiş. *Dijital Aktivizm Üzerine (1. Baskı) içinde*, 1-31.
- Tani, E. ve Boztepe Taşkiran, H. (2018). Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Dijital Aktivizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (47), 524-546.

- Taylor, V., & Rupp, L. J. (1993). Women's culture and lesbian feminist activism: A reconsideration of cultural feminism. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 19(1), 32-61.
- Thrift, S. C. (2014). #YesAllWomen as Feminist Meme Event. *Feminist Media Studies*, 14(6), 1090–1092. <https://doi.org/10.1080/14680777.2014.975421>
- Tuna, Ç. P. & Türkölmez, O. (2023). Yeni toplumsal hareketler ve dijital aktivizim. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 211-240. <http://doi.org/10.58658/kaypod.1314396>.
- Westergaard, N. (2016). Social media activism: Effective or slacktivism?. <https://www.branddrivendigital.com/social-media-activism-effective-slacktivism/>
- Williams, S. (2015). Digital Defense: Black Feminists Resist Violence With Hashtag Activism. *Feminist Media Studies*, 15(2), 341–344. <https://doi.org/10.1080/14680777.2015.1008744>
- Yardibi, F., & Demirci, S. (2024). Global trends and hot spots in cerebral venous sinus thrombosis research over the past 50 years: a bibliometric analysis. *Neurological Research*, 1-12.
- Yardibi, F., & Hoştut, S., (2024). *Bibliometric Analysis on Ethical Issues of Artificial Intelligence in New Media* . 11. Uluslararası İletişim Günleri / Dijital Eşitsizlik ve Veri Sömürgeciliği Sempozyumu Türkiye (pp.239). İstanbul, Turkey.
- Yeygel Çakır, S. (2017). Sosyal Medyada Dijital Aktivist Hareketler Üzerine Kuramsal Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 753-783. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.303261>
- Yüksel, O. (2013, 5 Temmuz). Arap Baharı ve Sosyal Medya. Erişim adresi: <https://politikakademi.org/2013/07/arap-bahari-ve-sosyal-medya/>
- Zhang, Y., He, H., Khandelwal, M., Du, K., & Zhou, J. (2023). Knowledge mapping of research progress in blast-induced ground vibration from 1990 to 2022 using CiteSpace-based scientometric analysis. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(47), 103534-103555.